

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

ЛОБКО Н. В.

кандидат історичних наук, доцент,

Сумський державний університет

ВПЛИВ РАДЯНСЬКОГО ГЕНДЕРНОГО ПОРЯДКУ НА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК

Перманентний конфлікт між чоловіками й жінками є наслідком процесу самоствердження чоловіків. Хлопчики доводять свою чоловічу сутність, віддаючись заняттям, які в суспільстві традиційно вважаються чоловічими, їм потрібні такі місця і такі заняття, на яких лежить печатка мужності. За традицією вони не допускають туди дівчат і не приймають їх у такі ігри, а ставши дорослими, переносять своє відношення і на робочі місця. Для дорослих чоловіків робота стає головною ареною самоствердження і підвищення власної самооцінки.

Стосовно нашого, українського, суспільства гендерна диференціація за статево-трудою ознакою несе на собі значний відбиток минулих соціальних норм, які продовжують впливати на поведінку сучасників. Тому, спочатку, вважаю доцільним визначити вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок.

Радянська держава створювала і інституціоналізувала певний гендерний порядок, де ролі чоловіків і жінок визначались у відповідності з вимогами ідеології комуністичного будівництва. Участь у труді вважалась головним для ідентичності всіх радянських громадян. З

часом трудовий колектив повинен був стати головним місцем соціальної інтеграції в розподілу в суспільстві.

Роль жінки визначалась так: робітниця-мати, обов'язок якої - працювати, народжувати майбутні покоління працівників, а також слідкувати за домашнім господарством. Натомість їм як матерям надавався «захист» держави і незалежність завдяки доступу до оплачуваної роботи. Але хоча жінок інтегрували до сукупної робочої сили, ранньобільшовистські мрії про переведення домашніх функцій в публічну сферу так і не були реалізовані - окрім питань догляду за дітьми. Це означало, що жінкам як і раніше належало виконувати традиційну домашню роль: ніхто з більшовиків, навіть Олександра Коллонтай, не відкидали ідеї домашньої праці, як безспірно жіночої. Таке визнання новою комуністичною елітою нібито природної різниці статей формувало й межі інтеграції жінок до робочої сили (як працівників другого сорту), і очікування від них як дружин і матерів.

Між тим, чоловіки виконували одночасно більш вузьку і більш вищу за статусом роль. Вони повинні були служити керівниками, управлінцями, солдатами, робочими. Держава ж брала на себе відповідальність за виконання традиційно чоловічої ролі батька і годувальника.

В перші роки після революції нова влада більшовиків бачила в традиційному патріархаті опору старого режиму, вплив якого належало обмежити. Годі держава боролась з патріархатом за допомогою законодавства і примусу, що підривало авторитет і владу чоловіків в сім'ї.

В умовах компромісу з новою радянською сім'єю (в 30-ті роки) цю кампанію ослабили. Але до влади чоловіків у приватній сфері все ж ставилися з підозрою. Це відобразилося в характерному замовчуванні ролі чоловіків у домашній сфері. В той час як жінок славили, радянським чоловікам не дозволяли конкурувати з патріархами - вождями партії.

Із процесом масового залучення жінок до праці, зокрема й до найважчої у фізичному плані (ця «традиція» вкоренилася настільки, що чимало сучасних наших співвітчизниць за копійки готові трудитись у важких умовах), та громадської активності значно зросла їхня суспільна значущість, що супроводжувалося розширенням кола обов'язків та посиленням відповідальності. За більшовицькою моделлю, жінка мусила працювати повний робочий день, виховувати дітей і водночас доглядати за домогосподарством, опікуватись родичами похилого віку.

Її праця, мобілізована державою поза безпосередньою економічною необхідністю, й материнство були піднесені до рангу громадянського обов'язку. Культ матері, який розвинувся в СРСР за часів Сталіна, мав банальну прагматичну основу – сприяти збільшенню народонаселення.

Одним із широко популяризованих гасел більшовицької ідеологічної доктрини була теза про гендерну рівність. На тлі виразного домінування чоловіків у європейському політичному просторі радянська влада пропонувала і пропагувала рівні права обох статей, що на практиці «найперше демонстрували шляхом забезпечення

представництва жінок у державних, партійних структурах, громадських організаціях» [1, с. 329-339; 2, с. 451].

З одного боку, сприятлива для жінок ідеологічна рамка використовувалася як піар-кампанія про переваги «радянського способу життя», але з іншого – завдяки цьому жінки отримали реальну можливість реалізації своїх кар'єрних амбіцій.

Однак через низку причин ці надії на досягнення гендерної рівності в СРСР не виправдались. Сформувалась гендерна сегрегація професійних галузей (домінування жінок у сферах громадського харчування, охорони здоров'я, швейній і легкій промисловості, освіті; чоловіків – у важкій промисловості тощо). За надзвичайно низького рівня життя в країні розвиток громадського обслуговування на новій організаційній і технологічній базі не зміг забезпечити суттєві зміни в жіночій зайнятості. Подальше зростання рівня освіченості радянських жінок та максимально можливе підвищення рівня їх оплачуваної зайнятості призвели до подвоєння традиційного навантаження жінок [1, с. 330].

Самореалізацію чоловіків обмежували публічною сферою, де їхня домінуюча роль, як і раніше, вважалася законною й «природною». Статус чоловіка визначався його положенням на роботі. Воно має два компонента: положення чоловіків у сім'ї необхідно було забезпечити їх статусом основних годувальників, а їх більш загальний соціальний статус визначався місцем у професійній ієрархії.

Ідеологія чоловіка-годувальника зберігалась в радянському суспільстві тому, що - хоч чоловіки не часто

були єдиними робітниками в сім'ї - вони, як правило, заробляли більше жінок. Чоловіки вважали роль годувальника важливою. Але, очевидно, більш важливим в чоловічій ідентичності був статус на роботі, що визначався заробітною платою, професією, сектором зайнятості й «інтересом» до роботи.

Встановлений державою гендерний порядок здійснив важливий і відчутний до теперішнього часу вплив на суб'єктивне сприйняття радянських чоловіків і жінок. У посткомуністичний час такий порядок був позбавлений інституційної підтримки, але гендерні уявлення радянської доби не зникли одночасно.

Дослідження показали, що у випадку конфлікту між обов'язком чоловіка забезпечувати сім'ю і бажанням зберегти статус в сфері праці останнє, як правило, бере гору. Напруження між цими двома імперативами в сучасний період проявляється в судженнях молодого респондента: «чоловіку має бути соромно, якщо, припустимо, дружина його годує і одягає» [5, с. 114].

Отже, основою формування гендерних ролей виступав розподіл праці за статевою ознакою, критерієм якого історично була й досі великою мірою залишається біологічна здатність жінок до дітонародження, хоча в сучасних суспільствах давно відпала потреба розподіляти працю на такій підставі.

Також традиційним, глибоко вкоріненим залишається гендерний стереотип, за яким навіть працююча освічена, але заміжня жінка є передусім дружиною й матір'ю, що повинна допомагати чоловікові, нерідко зневажаючи власні прагнення до самореалізації та професійного успіху,

відмовляючись від реальних кар'єрних можливостей. Такі уявлення великою мірою притаманні й чоловікам, і жінкам, що засвідчує готовність жінки беззаперечно поступатися і місцем на ринку праці, і місцем на кар'єрному щаблі. Така гендерна ідеологія має низку негативних наслідків та обмежень на індивідуальному, міжособистісному та загальносуспільному рівнях.

-
1. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ, 2004. 536 с.
 2. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм та хрущовська доба: колективна монографія / відп. ред. В. Даниленко. Київ, 2015. 698 с.
 3. Кімел М. Гендероване суспільство. Київ: Сфера, 2003. 2000.
 4. Лавриненко Н.В. Гендерні стереотипи масової свідомості // Українське суспільство: моніторинг – 2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали / за ред. В. М. Ворони, А. О. Ручки. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2000.
 5. Коленда Н. В., Саць О. В. Проблеми забезпечення гендерної рівності на ринку праці України // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. 2011. Вип. 8. С. 110-123.

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпекові гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.